

॥धिकोटिकरणप्राहंभः॥

॥ श्रीगणेशप्रसन्न ॥ अथधिकोटीकरणं लिख्यते ॥ पुष्पवंताप्रसन्नं म्योदो
वक्ष्येहं श्रीपतिः कविः ॥ तयोः पर्वपरिक्षानं स्फुटं कौतुकस्तत्तां ॥ १ ॥ चंद्रांग
नंदो १६१ नक्षत्रकोऽर्कनिघ्नश्चैत्रादिमासेयुगधो द्वि २ निघ्नः पंचो ५ नितः
स्वीयनृपां ९ १६ भागहीनः द्वा. रांगा ६५ सफलैः नयुक्तः ॥ २ ॥ त्रिधाक
राभ्यां २ छति १८ भिर्भुवाच १ तं मासवदंगणयैततोऽसः निजाभनेत्रा २० यु
गभ्रषट्ति ६० भक्तः फलाढयस्थ मध्यरात्रि ३ सषष्टि ६० भक्तः फलमूर्ध्व
राशो रक्षाततो भै २० विभजे अशेषं रक्षातिको भक्तवक्तस्तस्या भवा
धिबेदैश्चरसेः १४४ ६ समेतः ४ रक्षातिकः स्याच्छिनाथनंदैरभ्ये
युक्तः ११९ १० सच पूर्णिमांते चक्रार्ध १३ ३० चक्रां २० तरके ध्रुवस्य पूर्णं यहा
स्याद्ग्रहणं विचिंत्य ॥ ५ ॥ संस्कृत्य पूर्वैरविकाभिरस्य चक्रार्ध १३ ३० चक्रां २०
तरकेऽथ दोषं ॥ लिखादिकं मध्यशरः सयाम्पो भार्धा १३ ३० धिक्रेऽनुनतरे स
सौम्यः ६ व - उष्ट्रदिक् १० रुद्र ९९ गजा ८ नि ३ संख्याकर्कदिकेऽर्के रविका
रुणाख्या षट् ६ दिक् १० भवा ९९ द्वा ९० रस ६ शून्य ० संख्या मृगादिकेऽर्के धनसं
क्षनाडयः ७ ॥ मध्येषु हीनारसबाणलिखाः ५६ घनचतस्मिन् द्वात्रिंशत्तलोने
स्यात्स्वडपर्वी भधिकेऽथ पूर्णकराणि ३२ लिखामितमिंदुमानं ८ षड्निचंद्रा

नि ३९ ३६ मीताभ्युक्तवर्गातुविशेषकृतिविशोध् मूलेथषष्ट्या ६० गुणि
तेखरामनगै ७ ३० श्रवध्वं स्थितिस्वडनाडयः रसादिबाण ५७ ६ मितयु
क्तवर्गात्प्रागवत्कृते मध्यविमर्दनाडयः स्पर्शस्थितिः स्यात्स्थितिस्वड
हीने मोक्षस्थितिः स्यात्स्थितिस्वडयुक्ते ९० मर्द्धिहीनेऽत्र निमीलनं स्या
त्तुन्मीलनं मध्यविमर्दयुक्ते मध्यग्रहाः स्पष्टतिथेः समासो द्वादिक्तेऽ
थ त्रिहतेऽगुलानि ९९ पूर्वाश्रितः द्वांकरदिविभागे स्पर्शश्च वायो दिदि

रविघ
टिका
३ मे

क	सि	कं	तु	वृ	ध	म	कु	मि	मे	वृ	मि	मौल्ययुक्तः स्यादुत्तरस्यां
३	८	१०	११	८	३	६	१०	११	१०	६	०	दिशि मध्यस्वडं सौम्यः ३
×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	×	शांक्स्ययहाशरः स्यात् ९२
												स्पर्शस्थितिगो निरुतो च मो

क्षः स्वडं च याम्यं यद्विषाम्पवाणः ॥ निमीलनं पश्चिमदिशि विभागे चोन्मील
नं पूर्वदिशि स्थमिंदोः १३ ॥ इति श्रीद्विकोटोचंद्रग्रहणं ॥ रवेस्तु पर्वण्यथ
मध्यकालः स्पष्टो भवेद्धवनं संस्कृतं च ॥ सार्द्धं घटीनां त्रितयं ३ ३० त्र
यं च ३ द्वयं २ तथैका १ घटिका क्रमेण १ आद्ये द्वितीये तृतीये चतुर्थे या
मार्धके बलं बनं करुणं स्यात् धनं तथैका १ युगलं २ त्रयं च सार्धं त्रयं

२

३३० पंचमकाक्रमेण २ मीने च मे षे शरवन्ति ३५ तुल्यानतिः कुरामा ३९
वृषकुंभयोश्च पुमेष्टगेवन्तिकरा २३ श्रवक्राः १४ कर्केथचापेनतिरत्र
याम्पे ३ सिंहेतयालो शरैर्लिसिकाश्च सोम्याकुसंख्या १ स्तुलकं न्ययो
श्च शरानवसोयुतिरेकदिक्चेत्यह्येऽतरं स्पष्टतरः शरः स्यात् ४ लि

मे	वृ	मि	क	सि	क	तु	वृ	ध	म	कुं	मि	०	हादिरामा ३२
३५	३९	२३	१४	५	१	१	५	१४	२३	३९	३५	०	प्रमितः शरै
६	६	६	६	७	७	७	७	६	६	६	६	०	नाः धिन्नस्व

नंयुगानि पूर्णैर्दु १० ३४ मितश्च युक्तवर्गा घृशांकग्रहवस्थितिश्च ॥
सर्वग्रहेषु मणे विमर्दस्यास्संभवे दीप्तिमितोऽर्बुहत्वात् तिथ्यंतत्
लंबन संस्तुताश्च स्थितेर्वशास्वः समयो विचिंत्यः ६ स्पर्शस्थितोचं
द्रुमसोऽर्कमुक्तिः स्पर्शाब्जमुक्तावितिते क्रमेण धिको टिहं सत्करणं
त्रिसिद्धियुक् श्रीपतिः सारतरं चकार ७ इति श्री धिकोटो स्तूर्यग्रहणं
संपूर्णं ॥ अस्य धिकोटस्योदाहरणं लिख्यते लक्ष्मीवर्द्धि
णचूर्णसिहोदराणी मातस्वदंघ्रिगरजांसि चिरं नमामि ॥ यानि प्र

२

णाममिलितानि ललाटपट्टे लुपंति दैवलिखितानि दुरक्षराणी ॥ १ संवत् ॥
१७ २८ वर्षं शके १५९३ प्रवर्तमाने प्रावृत्तमाने फाल्गुनशुदी पौर्णमास्यो
घटी ३९ ५ उत्तराफाल्गुनी घटी ५२ ५२ गंजयोग घटी ४२ ३३ चंद्र
पर्वविलोकनार्थं श्री धिकोटि ग्रंथे गताद्वा ६३२ अर्कघ्नः ७५८४ मन्त्र
सेः ११ युक्तः ७५९५ अधः द्विनिघ्नः सन्स्थापितः १५९९० अयं पंचमि ५
रुनोजातः १५९८५ अस्पष्टितीयस्थाने स्थापितस्य १५९८५ नृपांक
९१६ भागेन लब्धं ९६ इदं रुध्रीके १५९८५ हीने क्षते जातं १५९६९
अस्पृशारांग ६५ भागेन लब्धमधिमासा २३३ एभिरस्मिन्मूर्धस्थे ७५
९५ युक्तो जातो चांद्रो मासगणः ७८२८ अयां त्रिधा स्थापित एतै रंक्रैः
२१९८ १ क्रमेण गुणिते जातं प्रथमस्थाने १५६५६ द्वितीयस्थाने
१४० ९०४ तृतीयस्थाने ७८२८ अंत्यस्या ७८२८ अभनेत्र २० न
के लब्धं फलं ३९१ अनेन अंशो यं ७८२८ युक्तो जातः ८२१९ पुनरस्य
८२१९ षष्ठि ६० भक्ते शेषं ५९ लब्धमिदं १३६ मध्ये अस्मिन् युक्ते जातं
१०१०४ पुनरयं १४१०४ षष्ठ्या भाजिते शेषं ४० लब्धं फलं

२३५० अनेनोर्ध्वराशौअस्मिन् १५६५६ युतेजातं १८०० ६३६ सप्तविंश
 त्याभाजितेशेषं २४ लब्धं ६६६ अस्यप्रयोजनाभावास्तत्तं शेषं राशित्रयं
 जातं त्रिस्थमिदं २४।४०५९ अयममांतिको मध्यमध्रुवः २४।४०५९
 एतेरंकै १४४।६ युतः सन् अमांतिको मध्रुवः २६।२५।५ पुनरयं
 २६२६५५ इति १ नाथनंदैः १ अन्तेण ० युतो जातः फाल्गुणपूर्णांते
 स्पष्टो मध्रुवः २०।३४।५ चक्रार्धचक्रांतरके ध्रुवस्य पूर्णयदास्या
 त्ग्रहणं विचिंत्य मितस्य च चक्रा २० सन्नज्ञात् चक्रेण सहांतरे कृते उपरि
 श्रुन्य जातं उपरि श्रुन्यज्ञात् ग्रहणं संभवोति यदा उपरि श्रुन्य न स्यात्तदा
 ग्रहणाभावः अथ शरसाधनं संस्कृतपूर्वमिति अयं पूर्णमांतिकः
 मध्रुवः मिनसंक्रात्युपलक्षिताभिरविघटीकाभिर्मकरादिषट्के धन
 साधनसंज्ञाभिराभिः ११ संस्कृतो जातः २०।४५।५ अस्य चक्रेण स
 हांतरे कृते जातो मध्यशरः कलादिः ४५।५ ध्रुवस्य भार्धाधिकज्ञात्या
 म्यः ध्रुवस्य भार्धा नूनहेसौम्यः मेषादि संक्रांतिषु रविघटिकाः अथ
 ग्रासानयनं मध्येषु हीना इति मध्यशरेणानेन ४५।५ हीना षट्बाण

५६ लिप्ता जातो ग्रासः कलादि १०।५५ अस्य ग्रासस्य द्वाशीमंडलो नूनसंघट
 नेतो स्कंडग्रहणमस्तिकलादि ३२ अस्मादधिके ग्रासे श्वग्रहणं बोध्यमित्यर्थं सिद्धं
 षडभिचक्राणि ३१३६ मितदि अस्मात् युक्तवर्गात् मध्यशरकृतिमिमां २०३२ वि
 शोधयता ११०४ अस्य पदं ३३९४ इदं षष्टिगुणितं जातं जातमिदं १९८०।१४
 खरामनगै ७३० भक्तं २ शेषं ५२०।१४ इदं षष्टिगुणितं ३९२०० अधस्त्येर्द्दश
 श्रुतुर्द्दशभिर्युक्तः ३९२९४ पुनः खरामनगै ७३० भक्तं फलं ४२ इदमेव घ
 टिकादिस्थिति २।४२ तिथ्यंतः ३१।५ अयमेव मध्यकालः मध्यस्थिसारहि
 तः सूर्यकालः २८।२३ दिवा शेषघटी १।१९ समये सूर्यः मध्यस्थिसायु
 कः सूर्ये दयात् मोक्षकालः ३३।४७ रात्रिगतघटिषु ४।५। मोक्षः ॥ अथ
 मर्दानयनमाह ॥ रसाद्रिबाणमितयुक्तवर्गात् ५७६ शररुसोनात् मूलं
 षष्ट्या गुणितं खरामनगै भक्तं सत् लब्धमिता मध्यस्थेर्द्दशस्थिति स्कंडना
 ड्यः स्युः मर्द्दार्धहीने तिथ्यंते निमित्तनंबोध्यं मध्यविमर्द्दयुते तिथ्यंते उन्मी
 लनंबोध्यं तिथ्यंते मध्यग्रहणं द्वादीनां फलात्रिहता अंगुल्यादिशेषं
 पूर्वाश्रितेति यदा चंद्रस्य सौम्यशरः तदा पूर्वदिशि विचित्रादिक्

४

स्व. ग्रहणे चैत्रादिमासमासेन युक्तः

भागेस्पर्शः पश्चिमदिशि वायुप्रदेशे मोक्षो भवति मध्यमग्रहणं तु उत्तरदिशि यदा चंद्रस्य याम्यशरः तदा पूर्वदिशि अग्निदिक् विभागे स्पर्शः मोक्षस्तनैः सदिक् विभागे मध्यग्रहणं दक्षिणे निमीलनं पश्चिमदिक् विभागे सदैव भवति उन्मीलनं तथैव पूर्वदिक् भागे भवति इति श्री धिको टिकरणे चंद्रग्रहणस्योदाहरणं समाप्तं ॥ अथ सूर्यग्रहणस्योदाहरणं ॥ रात्रौ १५३२ प्र० मार्गशीर्ष शुक्ल ३० बुधे घटी १३।४ गताद्वाः ५७९ अर्कघ्नः ६८५२ चैत्रादिमासाः ९ एतैः युक्तः ६८६९ अधो द्विनिघ्नः १३७२२ अयं पंचो नितः १३७९७ अयं सितः १३७९७ स्वीय नृपां कभागेन १४ हीनः १३७०३ अस्मात् शरांगा सप्तलेन २९० अधिमास रूपेण उर्ध्वस्यो युक्तः ७०७९ अयं मासगणो जातः ७०७९ मासगणा त्रिधा स्यापितः क्रमेण द्वाभ्यां २ धृतिभिः १८ भुजा च १ सगुण्यः क्रमेण स्वंपने मासः १४९ २२।१२७२७८।७०७९ अंसाय ७०७९ अस्या अनेत्रां २० शोन ३५३ युक्तः पुनरयं षष्ठिभक्तः फलेन १२३ मध्यरात्रौ युक्ते जातं १२७४० १ अस्मात् षष्ठिभागेन २१२३ उर्ध्वरात्रौ युक्ते जातं १६२६५ अस्मिन्स

दि. स्थ.

४

सविश्रुता २७ भक्ते शेषं १९।२९।४४। अयं दृशी तिको भध्रवक्तः भुवा ९ अधि वेदै ४४ अथ रसै ६ अथ क्रमेण युक्तो यं ध्रवक्तः १३।५।५० स्पष्टो भध्रवक्तः अस्य चकार्धेन १३३० सहांतरे क्रीयमाणे मृद्धिश्च यं जायते अतो ग्रहणं संभवो प्यस्ति ॥ अस्य १३।५।५० रविघटिका निराभिः ३ रुणाभिः संस्तुतस्य १३।२५० चकार्धेन सहांतरे ऋते शेषं लिखादिको २७।१० मध्यरात्रौ यमुत्तरः भार्धा नूनसात् सूर्यग्रहणे दर्शितः लंबनं संस्तुतः स्पष्टो भवति ॥ सरयमप्यम काल इत्यर्थः ॥ प्रथमद्वितीयतृतीयचतुर्थयामार्धके दिनार्धमध्ये रुणलं बनघटिका माह १३।३।२।१। मध्याह्नोत्तरं पंचमयामाह मारस्य धनलंबनघटिका माह धनंतथैवेति १३।३।३ गणितागतो ये मध्यदर्शितः १३।४ चतुर्थयामादे चर्तमानत्वात् रुणलंबन ३० षष्ठ्यै १ कया संस्तुतो मध्यदर्शितः स्पष्टो जातः १२।४ अयमेव मध्यकालः ॥ उनयमे वादिद्वादशकनेषु नति कालमाह ॥ मीने तिसाई स्त्रोक्तः ॥ उनयशरस्य घटीकरणं ॥ शरान सौरिति ॥ शरानसोरे कदिहृत्वा युतिः ॥ मिनदिहृत्वे चांतरं ॥ उनमध्यशरोयं २७।१० मी नलं नोपलक्षितः दक्षिणसा ३५ संयुक्तसंनतिदिक् दक्षिणः स्पष्टशरः ७।५० ॥ उनय शरानयनं लिखादिरामेति ॥ एताः कालाः ३२ स्पष्टशरेण ७।५० ऊनारवेः छलं ३४।१०

धिको.

कर्ण.

५

॥ अथ स्थित्या नयनं ॥ युगाग्निती ॥ युक्तवर्गः
१०॥ ३४ शरवर्गेण ॥ १२॥ ५३ निते जातो युक्तवर्गः
गः ॥ १०२॥ ३५ ॥ अस्मात् ॥ ३१॥ ११॥ ५१ ॥ षष्ठिं
१८॥ १०१॥ ५१० ॥ अत्र रामनगे ॥ ७३० ॥ न के लब्धाः

मे	वृ	मि	रु	सि	क्र	त	च	ध	म	कु	मी
३५	३१	२३	१८	१८	१८	१८	१८	१८	१८	१८	३५
६	६	६	६	६	६	६	६	६	६	६	६

स्थितिरिबं डना उपः २॥ २३ ॥ अथ स्य शमोक्ष माह ॥ सर्वग्रहेति ॥ सूर्यग्रहणे सर्वग्रहण संभवो
नास्ति ॥ रव्यन्ताभावात् मर्दस्याप्यसंभवः ॥ लंबन संस्कारेण अमांतोयं १२॥ ४ मध्यास्थि
रयारहितः स्पर्शकालः १॥ ४१ मध्यास्थि सायुक्तः मोक्षकालः १४॥ २० मध्यकालस्तु लंबन संस्क
तदृशांति एव ॥ पश्चिमदिक् नैऋत्यभागे स्पर्शः ॥ मध्यग्रहणं दक्षिणदिशि ॥ मोक्षस्तु पूर्व
दिशि अग्निप्रदेशे एव दक्षिणबाणे ॥ उत्तरबाणे तु पश्चिमदिशि सायुदिक् भागे स्पर्शः स्यात्
पूर्वदिशि दृशदिक् भागे मोक्षः ॥ उत्तरस्यां दिशि मध्यग्रहणमिति ॥ ॥ इति श्री धिको
टीकरणे सूर्यग्रहणस्य उदाहरणं संपूर्णं ॥ ॥ ७॥ ॥ शके १५०४ तद्दिने लिखितं ॥